

Jordi Roca i Rovira, *La Processó de Verges. Text de l'obra*, Girona, Diputació de Girona, 2011 (Col·lecció «Josep Pla», 26), 145 pp.

La Processó de Verges és una mostra destacada del teatre religiós d'origen medieval que ha sabut mantenir-se viu fins als nostres dies. Es tracta d'una escenificació de la Passió de Jesucrist que té lloc en la nit del Dijous Sant en diferents places i carrers de la petita ciutat empordanesa, amb la peculiaritat d'incloure l'única Dansa de la mort que es conserva a Europa, una dansa macabra associada al culte als difunts i a les epidèmies de pesta negra que van assolir el nostre continent entre els segles XIV i XVII.

Aquest tipus d'escenificacions van ser concebudes per a explicar als fidels de manera plàstica els principals misteris de la religió cristiana. És per això que es vincularen a les dates més assenyalades del calendari litúrgic del qual formaven part: Nadal, Corpus Christi, l'Assumpció de la Mare de Déu o, com en el cas de Verges, la Setmana Santa i Pasqua. Aquestes representacions, que per a sobreviure van saber adaptar-se d'una manera o d'altra a les exigències doctrinals de la Contrareforma, esdevingueren autèntiques celebracions col·lectives, de manera que formen part de la consciència comunitària de les seues respectives poblacions i són les seues expressions més destacades.

Totes aquestes característiques comunitàries, culturals, artístiques i històriques estan ara mateix essent reconegudes pels màxims organismes culturals com a valors que cal salvaguardar per al futur. Per exemple, la Festa d'Elx, dedicada a l'Assumpció de la Mare de Déu, la Patum de Berga, nascuda dins de la processó del Corpus Christi, i el Cant de la Sibilla, conservada en les esglésies mallorquines en la nit de Nadal, han estat proclamades per la UNESCO Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, el 2001, 2005 i 2010, respectivament. I, en la mateixa línia, la Processó de Verges va ser declarada Festa Patrimonial d'Interès Nacional per la Generalitat de Catalunya l'any 2010.

Un aspecte fonamental per a explicar la popularitat i, per tant, la pervivència d'aquesta processó, és, sens dubte, la transmissió tradicional de la seua escenificació i del seu text. Un text en vers que passava de viva veu entre els mateixos actors de l'obra en èpoques en què aquests no sabien ni llegir ni escriure. Un text «viu» que, a més de les aportacions populars més o menys espontànies d'actors, directors i espectadors, també ha patit determinades adaptacions, revisions i restauracions amb el fi que sempre fóra comprensible a tots els seus protagonistes. Fruit de la seua darrera restauració és el llibre *La Processó de Verges. Text de l'obra*, que ofereix la versió textual utilitzada en les representacions actuals.

El volum s'inicia amb un estudi introductori de Jordi Roca i Rovira, màxim especialista en la representació vergelítana, a la qual ha dedicat nombroses investigacions i estudis, entre els quals destaquen els llibres *La Processó de Verges* (Girona, Quaderns de la Revista de Girona, 1984) i *Verges la Processó: arrels cap al futur* (Tarragona, Arola, 2007). Aquest estudiós ens posa de manifest que el text de la Processó es basa fonamentalment en dues obres poètiques de fra Antoni de Sant Jeroni, un frare trinitari del segle XVIII, poeta culte català, titulades *La Gran Tragèdia de la Passió i Mort de Jesucrist Nostre Senyor* i *Representació de la Sagrada Passió i Mort de Nostre Senyor Jesucrist*, que, donada la seua popularitat, van ser també utilitzades per diferents pobles catalans adaptant-les a les seues respectives representacions, de manera que van ser reeditades en nombroses ocasions.

Entre 1950 i 1955 Carles i Maria Perpinyà i Sais van reelaborar el text per modernitzar-lo, netejar-lo de castellanismes i adaptar-lo a la realitat del moment. Una tasca que ja havia tingut un precedent en alguns fragments realitzats pel poeta figuerenc Damas Calvet al segle XIX. Finalment, també havia retocat alguns versos el mateix Jordi Roca en la seua destacada etapa com a director de la Passió, altres havien estat incorporats per Lluís Llach, director des de 2008, i se'n detectaven altres d'improvissació o de composició popular i, fins i tot, fragments en prosa d'autoria incerta, però impulsats per altres directors anteriors com Carles Perpinyà i Llorenç Cansell.

Davant d'aquest conglomerat d'aportacions de diferents mans i diferents èpoques, i per tal d'intentar recompondre les parts corrompudes i donar-los coherència, s'ha decidit fer una bona revisió i edició del text. Un primer pas imprescindible ha estat la correcta filiació de cada un dels versos a la seua obra de procedència, tasca realitzada per Maria Roca i Llauro en un treball actualment en procés de publicació. I, després, assentar els criteris que es farien servir en l'edició ara publicada: respectar sempre els elements essencials i identitaris de la Processó de Verges, encara que anaren contra les regles poètiques, lingüístiques o socials, fer el text més intel·ligible per als actors i espectadors actuals, més respectuós amb la sensibilitat dels nostres dies, correcte al màxim en sintaxi, en lèxic, en formalitat i en funció poètica, i, finalment, fixar les renovacions escèniques dels últims anys, tant en els diàlegs com en els quadres de l'obra.

Roca i Rovira explica la seua intervenció a l'hora de modificar algunes paraules dels versos que, amb el pas del temps, no entenien ni els mateixos actors, i buscar solucions que foren correctes gramaticalment, entenedores i d'acord amb el sentit original de l'obra. També dona a conèixer les modificacions fetes en expressions amb

connotacions masculines o relatives a valors actualment irrenunciables, com seria el cas de l'eliminació d'una apologia de la guerra que feia el Centurió romà en l'última escena dialogada. Així, els versos originals de *La Sagrada Passió...* que deien «vols hara tant imprudent / deixar lo noble exercici / de la guerra y son ofici, / com si no fosses valent», s'han convertit en «vols ara ser un imprudent, / i abandonar l'exercici / de la guerra, el teu ofici, / com si no fossis valent?» (p. 25)

S'han eliminat nombrosos castellanismes, especialment aquells que ara mateix ja sonaven malament als espectadors, tot i que eren d'ús habitual fa unes dècades. I s'han depurat els versos de corrupcions que s'expliquen precisament per la transmissió oral que hem comentat, quan els actors, gent del poble com ara, eren majoritàriament analfabets. En aquest sentit s'indica que, quan un director veia que uns dels participants tenia dificultats per a recordar un text massa llarg, s'optava per dividir-lo en seccions o per afegir-li qualsevol recurs mnemotècnic que en facilitara l'aprenentatge.

Finalment, també s'ha revisat la mètrica i s'ha recuperat la regularitat dels versos, encara que respectant sempre els nombrosos recursos poètics utilitzats en composicions tan llargues com aquesta, de prop de mil nou-cents versos. S'han revisat les rimes, especialment per a millorar la comprensió del text amb l'eliminació de paraules excessivament cultes. I s'han depurat les divisions estròfiques, tot i que, en aquest cas, de manera mínima i puntual. Com resumeix el mateix Jordi Roca, «la nostra actuació sobre la qualitat poètica ha estat gairebé la d'un restaurador sobre una peça antiga: intentar restituir al text la bellesa original en aquells punts en què l'ús, la mala comprensió, les croses memorístiques, etc., l'havien corromput» (p. 26).

Com no podia ser altrament davant de l'origen, transmissió i característiques d'aquest text, s'ha volgut presentar la seua edició com un treball solidari entre moltes persones i amb un objectiu que és el mateix de tots aquells que, generació rere generació, han treballat i treballen a la Processó i per la Processó de Verges: fer possible que la tradició heretada s'adapte ben bé al present per a encarar el seu futur amb garantia de ser tinguda com a pròpia per tots els vergelitans.

L'estudi inicial, que s'il·lustra amb la comparació de les versions de diferents fragments del text respecte a les solucions ara adoptades, i que té ja una bona bibliografia, dona pas a l'edició del text de la Processó pròpiament dit, que es divideix en dues grans parts. D'una banda, el *Misteri de la Passió*, que té lloc en un cadafal alçat a la plaça Major i on s'escenifiquen diferents quadres de la vida pública de Jesucrist:

i. El Ram o entrada de Jesús a Jerusalem; ii. La Samaritana; iii. Sant Sopar; iv. El Sanedrí; v. Hort de Getsemaní; i vi. Ponç Pilat.

A partir d'aquest moment, la Processó recupera la primitiva forma de teatre itinerant i els carrers de Verges es transformen en la Via Dolorosa de Jerusalem que recorre Jesús per arribar al Calvari. En diferents llocs del nucli urbà, on destaca especialment el carrer dels Cargols per la seua peculiar ambientació amb closques de cargols transformades en petites llànties d'oli, es representen els successius quadres: la Primera Caiguda, que comprén tres escenes, curació del Cec, trobada amb Maria, i la Verònica; la Segona Caiguda, amb les Filles de Jerusalem i el Cirineu; la Tercera Caiguda; i la Crucifixió i el Davallament, en la plaça de l'Església, amb les escenes de la Crucifixió, l'Alçament de la creu, la Jugada de la túnica, el Comiat de Maria, el Parlament dels soldats i el Davallament de la creu. Aquesta última escena sense diàlegs es fa coincidir amb les reverències que els membres de la Dansa de la mort fan davant del Santíssim Sagrament, reservat al Monument del temple. Aquest final doble, que sorprén els espectadors actuals, lliga perfectament el teatre al carrer amb el realitzat dins de les esglésies i és un testimoni evident de l'origen medieval de l'obra. D'altra banda, el text inclou també versos de carrer de diferent índole: curts individuals, llargs individuals i llargs dialogats.

El llibre *La Processó de Verges...*, representa una aportació fonamental dins de la història d'aquesta escenificació per a fixar el text utilitzat en la primera dècada del segle XXI. Però, alhora, no vol considerar-lo definitiu, sinó sempre obert a la seua evolució natural i, per tant, a futures edicions que fixen les noves aportacions una vegada consolidades. De fet, l'epíleg de Lluís Llach posa de manifest que aquesta fixació actual i la mateixa direcció escènica de la Processó que ha assumit en els darrers anys, han donat peu a una profunda reflexió sobre un concepte cabdal en aquest tipus d'expressions populars: el concepte de tradició. I es considera evident que la pervivència de la Processó fins als nostres dies ha estat possible, precisament, perquè aquesta no s'ha fossilitzat en cap moment i s'ha vivificat gràcies a les adaptacions, els sentits, els compromisos i les significacions socials que el col·lectiu humà que la fa possible, el mateix poble de Verges, ha sabut conferir-li al llarg de la història.

JOAN CASTAÑO
Universitat d'Alacant